

Modelul social european între descriptiv și contrafactual

■

Liviu-Cătălin Moraru

Lector universitar doctor

Gabriel Staicu

Asistent universitar doctorand

Academia de Studii Economice București

Abstract. *Romania is about to become a member of EU and to participate, in an active way, to the european dream. After a short presentation of the origins of social market economy, authors analyze european social model, emphasizing the main difficulties of the present european construction. The paper ends with a comparative analysis of two different economic policies, being offered strong arguments in favor of pro-market policies. On long term, the only way to increase the economic prosperity (in the EU) is by stimulating institutional competition, protecting property rights and liberty in order to increase welfare, and not by redistribution and uniformization.*

Key words: european social model; integration; redistribution; social policy.

■

Mai sunt câteva luni până când România va deveni membră a Uniunii Europene. Acest lucru se va întâmpla indiferent dacă vor fi îndeplinite sau nu (în întregime) criteriile de la Copenhaga. Perspectiva de mai sus are la bază convingerea noastră că procesul de integrare a țărilor est-europene are ca motor argumente ce provin din planul politic, mai presus de cel economic. Dar să rămânem în sfera economică. Sunt arhicunoscute criteriile de la Copenhaga pe care Comisia Europeană le impune țărilor est-europene: pe de o parte, țara candidată trebuie să aibă o *economie de piață funcțională*, iar, pe de altă parte (având ample conexiuni cu prima), să *facă față presiunilor concurențiale și forțelor pieței din interiorul Uniunii*.

Originile și principiile economiei sociale de piață

În lumina realităților economico-sociale ce însoțesc evoluția „*visului european de unificare*”, observăm manifestarea unei predilecții din partea organismelor comunitare în favoarea economiei de piață în care dimensiunea socială deține o importanță deosebită. De

aceea, considerăm că identificarea și analiza originii și a principiilor economiei sociale de piață reprezintă un punct de plecare în analiza economiei europene din prezent.

Conceptul de „*economie de piață funcțională*” a fost introdus de organismele comunitare ca fiind unul dintre criteriile care definesc dacă o țară – aflată în procesul de aderare europeană – întrunește sau nu condițiile pentru a fi membră a UE. Așadar, înainte de a analiza în detaliu acest concept, vom porni de la concluziile Consiliului European din iunie 1993, de la Copenhaga: „*Țările comunitare solicită statului candidat o stabilitate instituțională ce garantează democrația, respectarea legii, a drepturilor omului, a drepturilor minorităților, existența unei economii de piață funcționale, precum și capacitatea de a face față concurenței și forțelor pieței din cadrul Uniunii. De asemenea, UE are în vedere capacitatea țării candidate de a-și asuma obligațiile comunitare, de a adera la scopurile politice, economice, precum și de a participa la uniunea monetară*”.

La prima vedere, denumirea de *economie socială de piață* pare o contradicție în termeni. A vorbi de economie socială și a te raporta la postulatele mecanismului pieței

libere înseamnă a semăna aceeași derută ca atunci când uzăm de socialism liberal (Tașnadi, 1997). Ne rămâne astfel obligativitatea unei scurte incursiuni în istoria europeană a ultimului secol în vederea identificării condițiilor în care a apărut curentul de gândire ordoliberal, considerat de noi a avea contribuția esențială în promovarea drepturilor sociale. Mai mult decât atât, vom încerca pe parcursul lucrării să arătăm că modelul european promovat în prezent are o natură ordoliberală dominantă.

Este interesant de observat că, în mod paradoxal, precursorii abordării sociale a economiei de piață sunt anumiți economiști liberali care, deși au rămas fideli valorilor fundamentale ale doctrinei clasice, au căutat soluții la o serie de aspecte referitoare la repartitia veniturilor, la inegalitățile sociale cu care se confruntau tot mai mulți membri ai societății. J. S. Mill, Leon Walras sau Vilfredo Pareto sunt membrii marcanți ai școlilor de orientare liberală (clasică/neoclasică) care au văzut în *stat* soluția pentru rezolvarea unor asemenea probleme sociale, și nu în funcționarea „*mâinii invizibile*”.

Însă consolidarea drepturilor sociale și apariția ca atare a conceptului de „*economie socială de piață*” revine școlii germane și în special lui Alfred Muller-Armack. Această evoluție și readaptare a liberalismului clasic survine după ce economiile lumii au înregistrat marea depresiune a anilor 1929-1933. Pentru cazul Germaniei, economia socială de piață reprezintă „un amestec de etatism și liberalism, de responsabilitate și de solidaritate, de asociaționism, instituționalism și individualism” (Tașnadi, 1997).

La acel moment istoric, credința că ordinea socială era consecința normală și necesară a libertăților individuale era pentru majoritatea economiștilor o ipoteză greu de acceptat. Ordoliberalismul a admis, așadar, că statul trebuie să aibă o funcție importantă în derularea și organizarea activității economice. W. Röpke a fost, în mod cert, cel care a susținut cu cea mai mare consecvență această nouă funcție a statului ca fiind „*liberal intervention*”.

În prezent, în marea majoritate a documentelor emise de organisme europene se face referire la „*modelul social european*”. În realitate există tot atâtea modele sociale în interiorul Europei pe cât de multe sunt țările europene. Literatura dezvoltată în jurul statului bunăstării face distincție între trei mari tipuri: nordic, continental, sudic, toate acestea deosebindu-se de modelul anglo-saxon, ultimul denumit și model liberal sau rezidual. În cadrul acestei lucrări, vom apela însă la clasificarea făcută de Hall, și anume la încadrarea în două mari tipuri de economie: „*economii de piață liberale*” și „*economii de piață coordonate*” (Hall și Soskice, 2001). Reținem că modelul anglo-saxon se regăsește în modelul economiei de piață liberale (Anglia și Irlanda), în timp ce marea majoritate a economiilor

continentale se încadrează în tipul de economie de piață coordonată (Germania, Franța etc.).

Economiile țărilor de pe continent au câteva trăsături distinctive în raport cu cele considerate ca fiind liberale (Begg, 2004):

- ponderea sectorului public (în prezent aproximativ 47% din PIB) și un rol important al întreprinderilor de stat („servicii de interes general”);
- un sistem al bunăstării sociale substanțial (o medie de aproximativ 28% din PIB);
- reglementări excesive privind relațiile de muncă, coroborate cu rolul important al partenerilor sociali în procesul de guvernare și în menținerea păcii sociale;
- anumite practici fiscale comune, în special taxe indirecte (deși trebuie remarcată, cel puțin pentru moment, existența unor diferențieri importante cu privire la taxele directe);
- diferite caracteristici comportamentale comune, precum mobilitate scăzută a forței de muncă, o subdezvoltare a pieței de capital, stimulente reduse privind manifestarea antreprenorială.

Modelul social european din perspectiva Lisabona

La sfârșitul secolului trecut, un nou program își face loc în agenda organismelor europene. În 2000, Consiliul European întrunit la Lisabona adoptă o serie de măsuri necesare construirii „*cele mai competitive economii a cunoașterii din lume*”, binomul central fiind cele două dimensiuni: *economică* și *socială*. Un an mai târziu, la Gothenburg, acestora două li s-a alăturat și o a treia dimensiune, rezultantă a preocupărilor funcționarilor europeni, și anume cea referitoare la protecția mediului înconjurător.

Având în vedere dezideratele convenite la Lisabona, Romano Prodi admitea faptul că „cea dintâi provocare la adresa Uniunii de mâine o va reprezenta găsirea unei soluții la problemele privind necesitatea compatibilității sistemelor de securitate socială și de relații industriale ale statelor membre, respectând în același timp obligațiile pe care competitivitatea internațională le impune Europei” (Prodi, 2000). Iată, deci, că marea provocare la adresa Uniunii Europene este găsirea unor soluții cu privire la politicile sociale europene, în contextul competiției economice acerbe din interiorul și din afara Europei.

În plan economic, strategia urmărește majorarea cheltuielilor publice și private pentru activitatea de cercetare-dezvoltare, cea care reprezintă elementul central al efortului de a amplifica generarea și dispersia capitalului științific, tehnologic și intelectual. De asemenea, ea vizează

asigurarea unui climat favorabil afacerilor, precum și creșterea flexibilității forței de muncă, astfel încât să asigure o dezvoltare economică sănătoasă în UE.

Totuși, actualmente în planul funcționării sistemului european își găsesc locul ezitățile, ceea ce antrenează dificultatea menținerii regulilor actuale. *Progresele reduse înregistrate în direcția implementării strategiei modelului european – Strategia de la Lisabona, precum și criza Pactului de Stabilitate și Creștere* sunt doar două exemple ale nefuncționalității construcției europene. Fixarea unor obiective ambițioase precum inovație, coeziune socială, creștere economică, ocupare deplină, fără a dispune de instrumentele corespunzătoare mărește distanța dintre scop și realitate, mai ales într-un mediu recesionist.

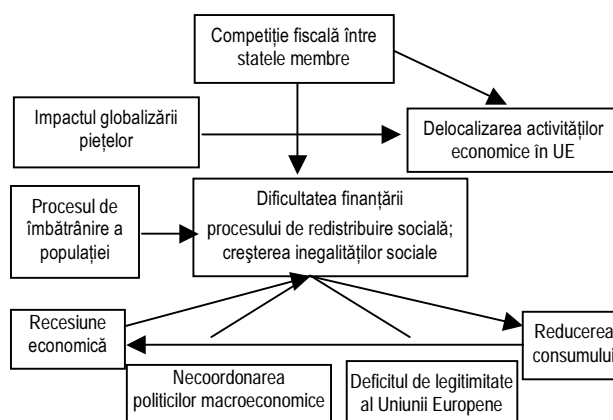
Analiza strategiei la jumătatea perioadei stabilite pentru realizarea acestor obiective (în raportul de primăvară al Consiliului European din 2005, prefațat de raportul lui Wim Kok, din noiembrie 2004) evidențiază un decalaj semnificativ între propuneri și realizări.

„Realitatea europeană arată că modelul european există, dar este încă fragil. Criza pe care o traversează este cu atât mai violentă, cu cât se suprapune aderării a noi zece state, ceea ce afectează mecanismul construcției europene” (Comisia Europeană, 2004). Perenitatea modelului european nu este asigurată deoarece traversează o criză profundă, care îi afectează funcționalitatea. Dintre realitățile de o importanță deosebită cu care se confruntă economia comunitară (și care își pun amprenta asupra deciziilor de politică de la Bruxelles) amintim:

- Uniunea Europeană traversează o perioadă de recesiune economică;
- inegalitățile sociale cresc;
- statul-providență este din ce în ce mai puțin capabil să reducă inegalitățile, deoarece are dificultăți de finanțare a proiectelor sociale (finanțarea lor presupune creșterea fiscalității; însă această măsură afectează competitivitatea economiei europene);
- un proces de îmbătrânire a populației cu un trend crescător;
- protecția mediului presupune costuri ridicate, din ce în ce mai greu de susținut.

Cauzele crizei sunt diverse, dar convergente către a susține că modelul european este deopotrivă minat din interior și amenințat din exterior. Fragilitatea sa este determinată de: capacitatea redusă de adaptare la schimbările economice, incapacitatea de a răspunde eficient noilor așteptări sociale, procesul de îmbătrânire a populației, promovarea de politici inadecvate de protecție a mediului, neîncrederea ridicată a europenilor.

Schema de mai jos reflectă criza modelului european, analizată ca un ansamblu de relații vicioase, care îi afectează propria structură instituțională:

Procesul de integrare a piețelor de capital, de bunuri și de servicii consolidează procesul de globalizare economică, însă nu afectează în același mod statele europene, deoarece:

1. Anglia și Irlanda au economii centrate pe rolul pieței libere în alocarea resurselor, promovând reducerea rolului statului și liberalizarea piețelor. Acestea au recurs la o reducere a salariilor cuplată cu o politică bazată pe diminuarea drepturilor sociale pentru cei neocupați; diminuarea cheltuielilor bugetare ale statului-providență a fost însoțită de o puternică relaxare fiscală, ceea ce a oferit avantaje în concurența fiscală globală. Este transpunerea în realitate a concepției thatcheriene, de altfel susținută și de către Reagan în SUA în aceeași perioadă, conform căreia rolul statului în economie trebuie să fie unul rezidual, cât mai discret posibil. Logica acestui răspuns la provocările globalizării este următoarea: piața fiind mecanismul cel mai eficient în alocarea resurselor în funcție de meritul individual, atunci intervenția statului trebuie să fie minimă.

2. Țările Europei continentale – mai conservatoare - au susținut asigurarea asistenței sociale bazate pe muncă și pe drepturi derivate. Politicile promovate în aceste state trebuie să realizeze armonizarea intereselor celor ocupați (beneficiari ai unui sistem extins de securitate socială) și celor neocupați (din ce în ce mai mulți și foarte dependenți de primii). Pentru a se înscrie în direcția globalizării, aceste țări trebuie să realizeze reforme radicale ale sistemului de asigurări, pe care populația nu le agreează.

3. Țările scandinave insistă asupra universalității asistenței sociale și pe reglarea mai degrabă politică, decât economică, a evoluției societății. Concepția acestui principiu a rămas intactă în ciuda crizelor care au afectat acest țări, dovedindu-și totodată rezistența în fața transformărilor externe.

Modelul social european ... sufocat de prea mult social!

Sistemele de protecție socială și legislația în domeniul relațiilor de muncă în interiorul Europei sunt exemple evidente de politici aparținând modelului social european. Trebuie menționat că (în prezent) intervenția principală a organismelor europene (suprastatale) se limitează doar la relațiile de pe piața muncii, în timp ce așa-numita baza a statului bunăstării, educația, programele de sănătate sunt încă sub influența directă a guvernelor naționale. Interesant de amintit că au fost inițiate încercări sporadice la nivel comunitar și în planul excluziunii sociale, dar au dovedit o lipsă de coerență și uniformitate, motivul principal fiind acela că fiecare țară membră a avut o poziție oarecum ostilă.

Concurența dură din interiorul Europei ca urmare a eliminării granițelor, a liberei circulații a bunurilor, serviciilor și a persoanelor creează o presiune enormă asupra sistemelor de protecție națională în vederea reducerii cheltuielilor sociale. „Soluția” venită din partea organismelor europene pentru a înlătura concurența considerată neloială s-a dovedit a fi cea a „*armonizării regimurilor sociale naționale*”, în primul rând în ceea ce privește dreptul muncii. În mod cert, după aderarea grupului celor zece țări, concurența fiscală a Estului a condus la presiuni privind reducerea gradului de impozitare în țările UE 15. O asemenea concurență poate fi considerată de asemenea ca fiind neloială și, deci, este posibil să fim martorii a două scenarii.

Primul este considerat a fi armonizarea fiscală la nivelul taxelor directe (menționăm că deja majoritatea taxelor indirecte țin de politica comună), astfel încât să se evite mobilitatea întreprinzătorilor dintr-o regiune în alta și, implicit, problemele de ocupare a forței de muncă din statele neatractive fiscal.

Un al doilea scenariu, considerăm noi a fi de dorit, ar consta în adoptarea la nivelul vechilor membri a unei politici de relaxare fiscală. S-ar da astfel un impuls de creștere economică venit din partea ofertei agregate. Însă, după toate semnalele de până acum, se pare că recurgerea la primul scenariu este o modalitate mult mai la îndemâna structurilor europene. În Carta socială, deciziile concrete sunt cele privitoare la dreptul muncitorilor sub 18 ani, la egalitatea drepturilor muncitorilor din alt stat cu muncitorii cetățeni ai statului în care lucrează, dreptul la integrarea familiei muncitorilor care lucrează în alt stat etc. Înseși titlurile date unor documente sau instituții sunt argumente în acest sens. Spre exemplu, *Carta drepturilor fundamentale ale muncitorilor* a avut ca titlu original Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale

(neacceptat de țările semnatare), iar capitolul 13 al integrării în UE se numește *Politica socială și de ocupare a forței de muncă* (Frunzaru, 2002).

Un impact semnificativ asupra procesului de creștere economică la nivelul UE îl va avea procesul de îmbătrânire a populației. Aceasta, deoarece sistemul actual de asistență socială al modelului european exercită o presiune semnificativă asupra bugetelor naționale, nepermițându-le acestora să acumuleze surplusuri bugetare consistente în perioadele de expansiune.

Cu mai bine de 100 de ani în urmă, Bismark a pus bazele construcției statului bunăstării modern, demarând programe ample în domeniul pensiilor, șomajului, asigurărilor de sănătate. Așadar, statul bunăstării a înlocuit vechile contracte dintre generații ce funcționau în interiorul familiilor cu un contract social centrat pe redistribuire. Într-o prima ipostază, costurile necesare susținerii acestui program erau suficient de reduse pentru a fi suportate de societate în ansamblul său. Spre exemplu, pensiile ce trebuiau plătite unui număr redus de indivizi (în condițiile unei speranțe medii de viață reduse) puteau fi lesne finanțate de tinerii tot mai numeroși care intrau pe piața muncii. Arborele vârstei avea forma ideală, și anume aceea a unei piramide, cei de la vârf fiind susținuți de o bază solidă.

Evoluția demografică ulterioară a scos în evidență o tendință tot mai clară de îmbătrânire a populației țărilor europene, în special după cel de-al doilea război mondial. Creșterea costurilor redistribuirii nu a condus brusc la un eșec al sistemului în economiile care l-au implementat și pentru că migrația internațională a forței de muncă și a capitalurilor era redusă.

Fenomenul globalizării scoate la lumină „*călcâiul lui Ahile*” și carențele statului bunăstării din prezent (Prewo). Locurile de muncă din UE se pierd în favoarea țărilor cu costuri salariale comparabil mai reduse (în special cele din centrul și estul Europei); o creștere a numărului de pensionari din țări precum Germania și Franța implică impozitări care reduc substanțial nivelul economisirii. Suntem de părere că ignorarea acestor aspecte conduce, așa cum vom vedea în continuare, la întârzieri și, poate, la eșecuri ale proiectelor europene comune.

Luând ca exemplu Germania (care, alături de Franța, reprezintă motorul construcției europene actuale) observăm că numeroase studii empirice relevă faptul că deficitele bugetelor asigurărilor sociale sunt amplificate serios de evoluția demografică înregistrată. În 1950, exista încă o populație cu o bază largă de indivizi cu vârste cuprinse între 25-50 de ani, vârful piramidei (indivizi cu vârsta de aproximativ 75 de ani) era reprezentat de un număr redus. Peste o jumătate de secol, în 2002, s-a înregistrat o creștere a ponderii celor aflați încă în perioada activă, dar cu vârste

apropiate de limita pensionării; numărul pensionarilor nu a crescut substanțial, însă tinerii care sunt la început pe piața muncii sunt în număr tot mai mic. Prognozele pentru 2040 indică o situație alarmantă: foarte puțini tineri, o populație cu vârstă medie redusă și un număr substanțial de persoane vârstnice. Piramida pe care s-a bazat sistemul redistributiv al lui Bismark își va inversa poziția până la nivelul primei jumătăți a secolului XXI.

În condiții de recesiune economică, deficitul bugetar (neacoperite de surplusurile bugetare anterioare) se accentuează, deoarece taxele vor fi probabil mărite pentru a acoperi un necesar mai mare de cheltuieli bugetare. Efectul nu este decât prelungirea perioadei de recesiune, aspect ce caracterizează economia europeană, căreia îi sunt necesari 6-7 ani pentru încadrarea pe o traiectorie ascendentă a PIB.

În spiritul echivalenței ricardiene, aceste deficite vor fi acoperite prin taxele mai ridicate asupra unei generații viitoare îmbătrânite (deci cu o mai mică bază de impozitare), ceea ce nu va conduce decât la perpetuarea unei bucle recesioniste în evoluția economiei europene. Efectul acestui trend de îmbătrânire este reducerea contribuției globale a producției europene de la 18% la 10% în 2040, precum și a potențialului de creștere.

Privind în perspectivă, pensiile nu pot fi finanțate prin sistemul contractului social între generații, cei în câmpul muncii plătind contribuții și impozite pentru pensii, asigurări de sănătate, șomaj etc. Prin urmare, strategia fiecărui guvern va trebui să prevadă constituirea de surplusuri bugetare pentru a face față șocurilor structurale viitoare.

În concluzie, modelul instituțional european este supus în prezent unor ample presiuni de schimbare a sistemului bunăstării cu cel al ordinii proprietății private și al prosperității economice. Este recunoscut tot mai des faptul că menținerea aranjamentului actual al statului bunăstării devine din ce în ce mai costisitoare pentru economiile europene, pentru bugetele comunitare și naționale. Disputele privind problematica redistribuirii – cine câștigă, cine suportă? – reprezintă încă un subiect merit a întârzia măsurile reale de reformă. Suntem de părere că numai prin luarea în considerare simultan a criteriului *eficienței și echității* vom fi în măsură să apreciem oportunitatea unei reforme.

În continuare vom încerca să analizăm compromisurile cu care se confruntă Uniunea Europeană atunci când a decis să adopte un sistem bazat pe creștere și ocupare.

Abordare contrafactuală a modelului european

Una din cele mai importante dezbateri la care asistăm în prezent este legată de procesul de unificare a Europei. Următoarele etape de extindere a granițelor UE fiind

preconizate a avea loc în următoarele orizonturi de timp: în 2007 (România și Bulgaria), în 2009 Croația, urmând ca Turcia să adere în anul 2015. Tot în acest context, eșecurile diferitelor țări membre în a respecta criteriile UEM sunt folosite drept argument în favoarea accelerării transferului de putere de la nivelul național către Bruxelles și Strasbourg.

Un număr impresionant de oameni politici și economiști apreciază că slaba performanță a monedei europene este efectul lipsei unui aranjament instituțional unitar, a unei centralizări politice și a unei mai bune planificări economice. Așadar, se pare că europenii sunt orbiți de „*democrația europeană*” și uită să analizeze implicațiile reale ale punerii în practică ale acestui aranjament instituțional suprastatal.

Fără a se dori o analiză exhaustivă, vom încerca să scoatem în evidență principalele compromisuri (engl. tradeoffs) la care au recurs organismele europene. Punerea în aplicare a setului instituțional bazat pe redistribuire și asistență conferă o idee clară privind alegerea făcută de forurile europene. Am introdus în acest studiu conceptul de *tradeoff* pornind de la convingerea că UE încearcă, pe de o parte, soluționarea problemelor de creștere economică, iar, pe de altă parte, asigurarea – într-un spirit egalitarist – coeziunii sociale în diversitatea culturală ce caracterizează spațiul european.

Alternativele cu care se confruntă Uniunea Europeană sunt următoarele:

Monopol instituțional	Competiție instituțională
Centralizare	Federalizare
Armonizare	Concurență
Asistență socială și redistribuire	Prosperitate economică și creare de avuție
Protecționism	Comerț liber

■ *Monopol instituțional vs. Competiție instituțională*

Suntem de părere că această înclinare către centralizare politică (monopol instituțional suprastatal) are la bază mai multe explicații. O posibilă explicație poate fi aceea că existența unor aranjamente instituționale diferite în țările membre poate conduce la o stare conflictuală în interiorul Uniunii. Perspectiva hobbesiană privind imposibilitatea atingerii unei ordini spontane trebuie privită ca un important factor cultural în Europa (Lottieri). În „*Leviathan*” – lucrare scrisă în timpul Războiului Civil din Anglia – Thomas Hobbes aducea neînterupt în discuție necesitatea unei autorități centrale care să oprească revolta civilă. Mai mult, acesta susținea că orice abuz de putere din partea acestei autorități statale trebuia acceptată ca fiind prețul plătit pentru menținerea păcii. În consecință, putem beneficia de un viitor liniștit numai dacă vom reuși să construim și să susținem instituțiile europene comune. Totuși, *common*

sense-ul ne face să credem că acele conflicte armate din Europa vremurilor lui Hobbes sunt și vor rămâne istorie. Dar ce efecte ar putea avea o concurență între instituțiile și culturile aparținând diferitelor țări europene? În primul rând, prin manifestarea concurențială, vor fi ușor observabile handicapurile unora și virtuțile altora. Este astfel ușor de înțeles (și deloc surprinzător) de ce anumite țări precum Germania sau Franța sunt de interesate mai mult de uniformizare decât de reformarea propriilor seturi instituționale.

O altă explicație în favoarea preferinței pentru monopol instituțional are la bază conceptul „*shield effect*”. Acesta ilustrează faptul că unele guverne ale țărilor membre sunt uneori direct interesate în transferarea unor atribuții către un organism comunitar (de exemplu Comisia Europeană), atunci când se impune luarea unor măsuri nepopulare în interiorul țărilor respective. Astfel, Comisia Europeană se poate constitui într-o pavază ce are menirea de a proteja unele guverne naționale față de electorat. Dar cum se va putea, atunci, proteja pe sine, într-o Europă a democrației electorale?

■ *Centralizare vs. Federalizare*

Așa cum am arătat pe parcursul lucrării, dorința de centralizare și de construire a unei birocrății administrative la nivelul UE ar putea fi susținută de marea majoritate a statelor membre. Una dintre „*golden rules*” referitoare la instituțiile europene scoate în evidență faptul că acestea, odată ce au fost create, nu vor mai dispărea, chiar dacă scopul pentru care au fost construite a fost atins. Un exemplu elocvent în acest sens este cel a FMI, care și-a schimbat misiunea pe care o avea în plan internațional pentru a continua să ființeze.

Federalismul, cealaltă opțiune a construcției europene actuale, are la bază concepția liberală clasică bazată pe autonomie locală și comunități caracterizate prin consens. În lumina unui federalism autentic, comunitățile politice sunt federații de indivizi, iar aceste noi instituții dezvoltă noi relații voluntare, favorizând constituirea unei confederații. În cele din urmă, federalismul se fundamentează pe un set de relații voluntare ce se desfășoară în interiorul comunităților și între indivizi.

Roland Vaubel aprecia că, într-o construcție de tip federal, fiecare stat membru „ar avea dreptul de a ieși din acea Uniune în cazul în care majoritatea populației sale votează în favoarea secesiunii” (Vaubel, 1992).

■ *Armonizare vs. Concurență*

Deși există o multitudine de politici ce au drept scop armonizarea în cadrul Uniunii, ne vom referi doar la politica fiscală. După cum este cunoscut, în prezent, impozitele directe sunt stabilite de fiecare stat membru, fiind transferate

la nivel comunitar atribuțiile privind taxele indirecte (spre exemplu taxele vamale cu exteriorul Uniunii).

În țările considerate pilonii construcției UE, Germania și Franța, impozitul pe profit se cifra în 2004 la 39%, respectiv 34%. Aceste rate exorbitante – și păgubitoare pentru procesul de creștere economică – sunt serios amenințate de aranjamente fiscale relaxate precum Irlanda (12,5%), Letonia, Cipru și Lituania (15%), Polonia și Slovacia (19%). Chiar și Austria, începând cu 1 ianuarie 2005, a redus impozitul pe profit de la 34% la 25% în încercarea de a face economia internă favorabilă dezvoltării mediului de afaceri, dar și în încercarea de a opri exodul firmelor multinaționale și corporațiilor către est (Nulle, 2004).

Astfel, dacă în prezent guvernul federal german este constrâns de ofensiva fiscală estică să reducă impozitele directe asupra profiturilor întreprinderilor și a veniturilor din muncă – în scopul de a împiedica exodul capitalurilor și firmelor către țările „prietenoase” din punct de vedere fiscal – în condițiile existenței unei politici comune, chiar și această posibilitate va fi anulată. Este de remarcat că expresia „armonizare” este lozinca utilizată frecvent de militanții unificării și creării Statului unic european.

În acest context, ne putem întreba de ce am adus în discuție armonizarea fiscală privind impozitele directe? Pentru că deși situația din prezent este cea descrisă de noi, încercările unor țări membre privind reforma fiscală sunt orientate către o cotă unică de impozitare asupra profiturilor corporațiilor. Susținut de Franța, guvernul german a făcut presiuni la nivel comunitar pentru adoptarea unui impozit minim asupra profiturilor de 20%, eliminând astfel migrația capitalurilor în special către țările recent integrate. Din fericire, până în prezent, multe dintre guvernele țărilor UE au respins această inițiativă în plan fiscal. Dar oare până când?

■ *Asistență socială vs. Prosperitate economică*

Problematica programelor de asistență socială în țările membre și politicile promovate de la Bruxelles în acest domeniu au fost amplu dezvoltate într-un capitol anterior al lucrării. Am încercat să aducem argumente de ordin economic și etic împotriva perpetuării unui stat european asistențial bazat pe redistribuire realizată prin mijloace coercitive. Este nevoie să înțelegem că exapansiunea măsurilor de coeziune și solidaritate socială este un pretext al guvernanților europeni prin care urmăresc consolidarea puterii proprii pe seama contribuabililor. De la originile statului bunăstării și până în prezent, în multe țări ale Europei, s-a înregistrat o creștere substanțială a programelor sociale dezvoltate de stat pentru protejarea celor cu venituri reduse sau care se confruntă cu dificultăți. Efectul este – aparent

paradoxal – creșterea numărului de asistați social, adică a celor dependenți de sfera acțiunilor guvernamentale. Redistribuirea este adesea în beneficiul grupurilor de lobby politic și economic, adică a celor cu un nivel de educație ridicat, care prin comportament de rent-seeking deviază fluxurile bănești de la scopul inițial.

Soluția pieței libere pentru problema solidarității este eliminarea programelor sociale guvernamentale bazate pe solidaritate coercitivă (prin sistemul fiscal) și înlocuirea lor cu programe sociale private promovate de familii, fundații, societăți de caritate sau biserici. Diferite soluții în domeniul social oferite de SUA sunt din perspectiva noastră demne de urmat. În Statele Unite funcționează eficient o rețea de asociații private de ajutor reciproc și pentru că guvernul federal este mai puțin implicat în asigurarea protecției sociale, urmărindu-se cu predilecție stimularea indivizilor de a găsi oportunități de angajare.

Existența unei rate reduse de creștere economică la nivelul UE (în medie 2-3%) arată că prosperitatea economică nu poate avea ca sursă fundamentală redistribuirea veniturilor între cetățenii Europei, ci mai degrabă asigurarea unui mediu concurențial onest, oferirea stimulentei adecvate în procesul de economisire, condiții prielnice pentru manifestarea antreprenoriatului.

■ *Protectionism vs. Comerț liber*

Principiul care guvernează politica comercială a UE, în conformitate cu Tratatul de la Maastricht, este cel al unei „*economii de piață deschise cu liberă concurență*” (art. 4, fostul art. 3 al Comunității Europene). În practica efectivă, desigur, asta nu înseamnă că CE va renunța la măsuri protecționiste ca o simplă consecință a acestei prevederi. Instrumentele politicii comerciale CE nu sunt specificate exhaustiv în tratat deoarece protecționismul modern s-a dovedit a fi inventiv în găsirea unor noi instrumente. Mai mult, tot mai multe bariere reglementare de origine comunitară sunt aplicabile pieței interne și nu neapărat la frontierele Uniunii.

Modelele clasice în teoria comerțului scot în evidență importanța comerțului liber între țări. Ceea ce a fost cât se poate de evident acum trei secole pare să ofere o nouă cheie în descifrarea problemelor care împiedică optima funcționare a comerțului internațional din prezent: prin

comerțul liber bazat pe teoria avantajelor comparative, fiecare economie este susceptibilă de a realiza o alocare superioară a resurselor și un nivel ridicat al bunăstării materiale. Fiecare țară ar trebui să producă bunuri ale căror costuri de oportunitate sunt mai mici decât cele ale altor state care doresc să producă același bun sau să ofere același serviciu. Ar rezulta de aici o specializare îndrumată de oferta de resurse din cadrul fiecărui cadru economic. Barierele din calea comerțului liber ar stopa această specializare, pentru că astfel ar crește mult costul materiilor prime, a resurselor în general, ceea ce ar orienta agenții economici către satisfacerea nevoilor bazale în primul rând, ceea ce ar lăsa mult prea puțin pentru cercetare, dezvoltare, specializare și perfecționare, creștere economică.

Ulterior, noile modele au nuanțat argumentul economic clasic în favoarea liberului schimb. Principala idee ce reiese din analiza acestor modele arată că avantajul comparativ nu mai este singura explicație a câștigurilor din comerțul internațional. Astfel avantajele „primei mișcări”, în prezența unor efecte de scară mari și a unor curbe abrupte privind procesul de learning-by-doing, dar și dumpingul reciproc se pot dovedi a fi un motiv economic al comerțului fără fundamentare pe avantajul comparativ convențional (Pelkmans, 2001).

Totuși opinăm că există cel puțin două argumente majore pentru care rețeta liberului schimb este acceptată ca sursă de prosperitate economică pentru participanții la actele de comerț. Expunerea la concurența externă – efectivă sau potențială – conduce la alocarea resurselor rare către acele utilizări cu un grad de eficiență ridicat. Literatură comerțului internațional reține, pe de o parte, câștigurile de alocare, iar, pe de altă parte, câștigurile de eficiență tehnică.

Un alt argument în favoarea liberului schimb și a eliminării măsurilor protecționiste (tarifare sau netarifare) are la bază nevoia de a debarasa politica comercială de lobby-ul diferitelor grupuri de interese economice (adesea urmărindu-se interesul economic al producătorilor, în dauna intereselor generale ale societății sau ale consumatorilor). Așadar apreciem că soluția adecvată are fundamentul economic în replica unui liberal prin excelență, J. C. M. Vincent de Gournay: „*Laissez faire, laissez passer, le monde va de lui même*”.

Bibliografie

- Begg, I., „Is there a European model, and, if so, does it need to adjust?“, European Institute, London School of Economics, June 2004
- Frunzaru, V., „De la statul bunăstării național la politicile sociale europene“, www.iccv.ro/romana/revista/rcalvit/pdf/cv2002.1-4.a06.pdf
- Hall, P., Soskice, D. (2001). *Varieties of capitalism*, Oxford University Press
- Lottieri, C., *European Unification as the New Frontier of Collectivist Redistribution*
- Nulle, G., „The Franco-German Alliance Against Market Freedom“, July, 2004
- Pelkmans, J., „Integrare Europeană. Metode și analiză economică“, Institutul European din România, ediția a doua, 2001
- Prewo, W., „From Welfare State to Social State“, p. 2, www.cne.org
- Prodi, R., (2000). *O viziune asupra Europei*, Editura Polirom, Iași, p. 51
- Sută-Selejan, Sultana (1994). *Doctrine și curente în gândirea economică modernă și contemporană*, Editura All, București
- Taşnadi, Al. (1997). *Economia socială de piață*, Editura ASE, București
- Vaubel, R., „The political economy of centralization and the European Community“, *Jurnal des Economistes et des Etudes Humaines*, vol. 3, n. 1, March 1992
- xxx „Construire l’Europe Politique. Un projet durable pour l’Europe de demain“, aprilie 2004, la inițiativa Comisiei Europene